

Ikmatullayev G'ayrat Zokirovich,

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizlig universiteti kafedra dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

ikmatullayev_86@mail.ru

HARBIY XIZMATCHILAR OILAVIY MUNOSABATLARIGA XIZMAT FAOLIYATINING TA'SIRI

Annotatsiya. Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarning oilaviy munosabatlariga xizmat faoliyatining ta'siri tahlil etilgan. Harbiy xizmatchilar xizmat faoliyati xususiyatlari sababli murakkab va o'ziga xos oilaviy munosabatlarga ega ekanligi yoritib berilgan.

Tayanch so'zlar: oila, oilaviy munosabatlar, oila mustahkamligi, harbiy xizmatchi, qurolli kuchlar, axloqiy-ruhiy ta'minot, nikoh.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние служебной деятельности на семейные отношения военнослужащих. Подчеркнуто, что военнослужащие имеют сложные и своеобразные семейные отношения, обусловленные характером их служебной деятельности.

Ключевые слова: семья, семейные отношения, семейная стабильность, военная служба, вооруженные силы, морально-психологическое обеспечения, брак.

Annotation. This article analyzes the impact of service activities on the family relations of military personnel. It is emphasized that military personnel have complex and peculiar family relationships, due to the nature of their official activities.

Keywords: family, family relations, family stability, military service, armed forces, moral and psychological support, marriage.

Kirish. Oila masalasi, nikoh-oila munosabatlarini azal-azaldan insoniyatning keng ilmiy-ijtimoiy jamoatchiligi diqqat markazida bo'lib kelgan eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shuning uchun ham aynan shu masalaga deyarli barcha rivojlangan mamlakatlarda alohida e'tibor beriladi.

Dunyoning turli mintaqalarida yuz berayotgan geosiyosiy o'zgarishlar, qadriyatlar va g'oyalar to'qnashuvi, harbiy mojarolar harbiy xizmatchilar shaxsiy va oilaviy hayotida murakkab vaziyatlar hamda holatlar yuzaga kelishiga olib kelmoqda.

Jahonning barcha mamlakatlarida harbiy xizmatchilar o'z xizmat faoliyatining xususiyatlari sababli murakkab va o'ziga xos oilaviy munosabatlarga ega.

Jumladan, harbiy xizmatchilarning o'z oilasiga ajratadigan vaqtining nomutanosibliigi, ya'ni boshqa kasb egalaridan farqli ravishda har kuni ham oila bag'rida bo'la olmasligi, o'z hayoti uchun xavfli bo'lgan vaziyatlarga duch kelishi, xizmat joyining o'zgarib turishi kabi omillar natijasida turli nostandart vaziyatlar yuzaga keladi.

Harbiy xizmatchi doim ham farzandlariga tarbiya berish, ularni nazorat qilish, ular bilan do'stona suhbat qilish kabi masalalarga vaqt ajrata olmaydi.

Shuningdek, harbiy xizmatchilar oilasida er-xotin o'rtasidagi munosabatlar ham boshqa kasb egalarinikidan farqli bo'lib, farzandlar va ota-ona o'rtasidagi munosabatlarda ayrim hollarda asosiy mas'uliyat harbiy xizmatchining turmush o'rtog'i

zimmasiga tushadi. Qolaversa, dunyoda yuz berayotgan harbiy mojarolardan ko'rib turibmizki, harbiy xizmatchining nafaqat o'z hayoti, balki oilasi ham bir qadar xavf ostida qolish ehtimoli doim mavjud bo'ladi.

Asosiy qism. Bugungi kunda Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarning axloqiy-ruhiy holati, ularni axloqiy-ruhiy jihatdan ta'minlash masalalariga e'tibor berish davr talabi ekanligi hech kimga sir emas.

Tahlillar natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, bugungi kunda harbiy xizmatchilar oilaviy hayotida yuzaga kelayotgan bir qator muammolar, jumladan, harbiy xizmatchilar oilasining mustahkamligini ta'minlash, boshqa hududga ko'chib borgan harbiy xizmatchining turmush o'rtog'ini ish bilan ta'minlash, boshqa hududga ko'chib borgan harbiy xizmatchi oilasining yangi joyga nisbatan adaptatsiyasini yengillashtirish, harbiy xizmatchi farzandlarining bo'sh vaqtini mazmunli band qilish va ularning ta'lim-tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil etishga ko'maklashish kabi yo'nalishlarda tizimli muammolar yuzaga kelmoqda.

Bunday muammolarni yechishda, ayniqsa, harbiy xizmatchilar oilasining mustahkamligini ta'minlashda, bir qator usullar qatorida, milliy va umuminsoniy qadriyatlardan unumli foydalanish mumkin.

Harbiy xizmatchilarning axloqiy-ruhiy holati Qurolli Kuchlarning jangovar shayligi va jangovar qobiliyatining tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Harbiy xizmat faoliyatida qurollardan foydalanish, harbiy texnikalarni boshqarish, jangovar navbatchilikni o'tash va boshqa jarayonlar harbiy xizmatchining ruhiy holati bilan bog'liq. Harbiy xizmatchida ijtimoiy-maishiy masalalarda muammo bo'lmas ekan, xizmat majburiyatlarini muvaffaqiyat bilan bajaradi.

Yaxshi kayfiyat va xizmatga tayyorlik ko'p jihatdan oilada hosil bo'ladi hamda harbiy xizmatchiga butun xizmat kuni davomida ijobiy quvvat beradi. Harbiy xizmatchi farzandini maktabga va maktabgacha ta'lim tashkilotiga joylashtirish, oilasi va farzandlarining harbiy shaharchada hordiq chiqarishlari haqida qayg'urmasligi uchun barcha shart-sharoitlar yaratilishi lozim. Harbiy xizmatchilar o'zlarining xizmat majburiyatlarini bajarish uchun uzoq muddatli xizmat safarlarida bo'lishadi. Harbiy xizmatchi mazkur davr mobaynida uning oilasidan ko'ngli to'q bo'lishi, xizmatda muvaffaqiyatga erishish uchun zamin yaratadi.

Bugungi globallashtiruv jarayonlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining taraqqiy

topib borishi insonlarga qator ijobiy imkoniyat hamda qulay shart-sharoitlar yaratib berish bilan birga, inson ongiga, an'anaviy qadriyat va urf-odatlariga, eng asosiysi, oila mustahkamligiga putur yetkazuvchi omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur omil inson ruhiyatida taranglik, betoqatlik, an'anaviy qadriyat va urf-odatlariga hurmatsizlik, yengil-yelpi hayot kechirishga ishtiyoq kayfiyatini vujudga keltirmoqda.

Ushbu omillar er va xotinning oilaviy munosabatlari barqarorligiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatib, oilaviy ziddiyat va kelishmovchiliklarni keltirib chiqarmoqda. Bunday holatlarning davomiyligi oilaning inqirozga yuz tutishigacha olib keladi.

Professor G'.Shoumarovning ta'kidlashicha, ajrashish muammosi hozirgi paytda jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Oilalarda ajralishlarning mavjudligi bizning respublikamizda ham keng jamoatchilik diqqatini o'ziga qaratib, bu muammoning yechimini topish uchun kerakli choralarni ko'rishga da'vat etmoqda¹.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi "Oila" ilmiy-amaliy tadqiqot markazi (hozirgi "Oila va xotin-qizlar" ilmiy-tadqiqot instituti) ma'lumotlariga ko'ra, 2019-yilning o'tgan olti oyi mobaynida 18 ming 506 nafar ajrashish arafasida turgan oilalarning ajrim holatlari o'rganilgan. Oilalarning darz ketishiga eng ko'p sabab bo'layotgan omillar sifatida esa quyidagilar aniqlangan: er-xotinning o'zaro kelishmovchiligi (50 foiz), oilada qaynona va qaynota, uchinchi shaxs aralashuvi (17 foiz), befarzandlik (8 foiz), xiyonat (6 foiz), ichkilikbozlik va boshqa zararli odatlar oqibatida (6 foiz), moddiy ta'minot masalasi (4 foiz), ichki va tashqi migratsiya (4 foiz), o'zi va farzandlarining kasalligi tufayli (1 foiz), uy-joy masalasi (1 foiz), boshqa sabablar (3 foiz)².

Ajrashish arafasida turgan oilalar orasida turli soha vakillari qatori harbiy xizmatchilar oilalarining mavjud bo'lishi ham tabiiy holat bo'lib, ushbu vaziyat ularning axloqiy-ruhiy holatiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatishi aniq.

Shu boisdan ham O'zbekiston Respublikasida Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarining oilalarini axloqiy-ruhiy jihatdan ta'minlash masalalariga ustuvor vazifa sifatida qaralmoqda.

¹ Shoumarov G'. va b. Oila psixologiyasi. Darslik. / G'.Shoumarovning umumiy tahriri ostida; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta-maxsus ta'lim vazirligi. – Toshkent: "Sharq", 2015. – B. 190. (296 b)

² Диаграмма: "Оила" маркази тадқиқотида оилавий ажримлар сабаблари аниқланди. // <https://kun.uz/84085358>. (18.07.2019 й. соат 17:30 ҳолати бўйича)

O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarida harbiy xizmatchilar oilalari bilan ishlashga alohida e'tibor qaratilib, harbiy xizmatchilar oilalari bilan ishlash O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari boshqaruv organlarining axloqiy-ruhiy ta'minot va shaxsiy tarkibning axloqiy ruhiy holatini yuqori darajada saqlab turish manfaatlarida olib boradigan ustuvor faoliyatlaridan biri hisoblanadi. Harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlar davlat va jamoat tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari va mahalliy o'zini-o'zi boshqarish organlari bilan hamkorlikda amalga oshiriladi.

Xulosa. Harbiy xizmatchilarning o'z burchlarini mardonavor ado etishlari avvalo oilaviy hayotlarining tinchligi, oilaviy munosabatlarining mustahkamligiga uzviy bog'liq.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, harbiy xizmatchilar oilalarini axloqiy-ruhiy jihatdan ta'minlash va mustahkamlash ishlari samaradorligini oshirish maqsadida turmush tarzida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirishni taklif etamiz:

1) O'zbekiston Respublikasi Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasining hududiy boshqarmalari mutaxassislari va yetakchi psixologlar ishtirokida harbiy xizmatchilar va ularning turmush o'rtoqlari uchun amaliy psixologiya bo'yicha bilim va ko'nikmalarini yuzaga keltirishga qaratilgan psixologik treninglar tashkil etish;

2) Harbiy xizmatchilar oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha yo'riqchi shtat birligi bo'lmagan harbiy qism va muassasalarda ushbu lavozimni joriy etish hamda mazkur lavozimlarga oliy ma'lumotli psixolog, pedagog mutaxassisligiga ega, tajribali mutaxassislarni tayinlash.

Bu boradagi xorijiy tajribaga to'xtaladigan bo'lsak, Qozog'iston Respublikasi harbiy qism va muassasalarda harbiy xizmatchilar oilalaridagi axloqiy-ruhiy muhitni mustahkamlash, harbiy xizmatchilar oilalarining maishiy va ma'naviy-axloqiy ehtiyojlarini qondirish maqsadida,

Qozog'iston Respublikasi Mudofaa vazirining 2017-yil 26-yanvardagi "Qozog'iston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy xizmatchilar oila a'zolari bilan ishlashni tashkil etish bo'yicha Qo'llanmani tasdiqlash to'g'risida"gi 33-sonli buyrug'iga muvofiq harbiy xizmatchilar oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha xizmatlar tashkil etilgan. Unga ko'ra, harbiy qismdan hududiy qo'mondonlik muassasalari, qo'shin, Qurolli Kuchlar turlari va Mudofaa vazirligigacha harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha xizmat boshliqlari, yo'riqchilar, psixologlar, inspektorlar, xizmat boshlig'ining yordamchilari kabi shtat birliklari joriy etilgan. Shtat birliklari nazarda tutilmagan harbiy qism (muassasa) va bo'linmalar (batalyon, vzvod)da harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlash shtatdan tashqari yo'riqchilar zimmasiga yuklatilgan. Xizmatlarning 2018-yil yakunlari bo'yicha ishlari tahlili ular faoliyatining samaradorligini ko'rsatgan³;

3) Harbiy xizmatchilar oila a'zolarida kasbiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlarini tushuntirish, ularda Vatan himoyachisining oila a'zosi ekanligidan faxrlanish tuyg'ularini yanada oshirish maqsadida, harbiy qism va muassasalarda ma'lum bir madaniy-ma'rifiy maqsadlarni ko'zda tutuvchi harbiy xizmatchilar oilalarining tashriflarini yo'lga qo'yish.

Harbiy xizmatchilarning oilalarini kasbiy muhitga moslashuviga psixologik xizmat mutaxassislari bevosita va bilvosita ko'maklashadi. Eng asosiysi, harbiy xizmatchilarning o'zlarining ham, oila a'zolarining ham shaxsiy muammolarini psixologik jihatdan hal qilishga metodik jihatdan yordam beradi.

³ Работа отдела и служб по организации работы с членами семей военнослужащих ВС РК/ <https://sarbaz.kz/ru/army/rabota-otdela-i-slugb-po-organizatsii-raboty-s-chlenami-semey-voennoslugashchih-vs-rk-19441749>. (22.07.2021 й. соат 11:30 ҳолати бўйича)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shoumarov G. va b. Oila psixologiyasi. Darslik. – Toshkent: "Sharq", 2015. – B. 190. (296 b.)
2. Диаграмма: "Оила" маркази тадқиқотида оилавий ажримлар сабаблари аниқланди.//<https://kun.uz/84085358>. (18.07.2019 й. соат 17:30 ҳолати бўйича)
3. Работа отдела и служб по организации работы с членами семей военнослужащих ВС РК/ <https://sarbaz.kz/ru/army/rabota-otdela-i-slugb-po-organizatsii-raboty-s-chlenami-semey-voennoslugashchih-vs-rk-19441749>. (22.07. 2021 й. соат 11:30 ҳолати бўйича)